

Stichting Behoud van 't Oud

Voorwoord:

Wij durven te stellen dat onze grote collectie objecten in eigendom van onze Stichting Behoud van 't Oud de geschiedenis van Nederlands cultureel erfgoed weerspiegelt.

In ons nieuwe magazine en komende magazines, willen wij het object dus het voorwerp uit onze collectie, lees vaak een object uit grootmoederstijd en het verhaal van de gebruiker behandelen maar dat kan ook gaan over beeld en geluid.

Met heel veel achtergrondinformatie.

Ambitieux? Misschien!

Een uitdaging? Eigenlijk niet!

In dit nummer vindt u wederom, zoals geschreven, een uitgebreid aantal artikelen, wetenswaardigheden en achtergrondinformatie over Nederlands Cultureel erfgoed.

Carina Boom,

Voorzitter Stichting Behoud van't Oud

Inhoudsopgave:

Voorwoord	pag. 1
Beste donateurs	pag. 3
De nederlandse textielindustrie, vervolg: Katoenweven ...	pag. 4
Weefscholen en schietspoelen	pag. 5
Plaatselijke en / of regionale (historische-) wetenswaardigheden	pag. 7
Activiteiten van onze Stichting Behoud van 't Oud.....	pag. 9
Activiteiten.....	pag. 14
Steenfabrieken in Nederland, vervolg: Veldovens.....	pag. 10
Bouw veldoven.....	pag. 11
Bijzonderheden over steenbakken	pag. 11
Nederlandse SS'ers en de Holocaust.....	pag. 13

Colofon:

Samenstelling en redactie: Stichting Behoud van 't Oud
Collectiebeheerder: Jos Kruiper / Stichting Framed
Druk: Concerndrukkerij Almelo
Uitgave Nr. 1 - 2020

Jaarlijkse donatiebijdrage 15 euro.
Bankrekening NL80Rabo0123949580
t.n.v. Stichting Behoud van 't Oud

Beste donateurs,

Graag informeren we u over de stand van zaken van Stichting Behoud van 't Oud. U vraagt misschien af wat doet Stichting Behoud van 't Oud? Heel simpel gezegd: stichting Behoud van 't Oud wil objecten uit Nederlandse samenleving die gebruikt zijn geweest in huis of werkplaats behouden voor het nageslacht. Met al deze objecten exposeren wij in diverse instellingen. Niet alleen objecten behouden maar ook het verhaal van de gebruiker vinden wij belangrijk. Daarnaast vinden wij organiseren van maatschappelijke activiteiten zoals: filmvoorstellingen, taxatiedagen, lezingen, enzovoort belangrijk om onze doelstelling na te streven. Al onze activiteiten zijn altijd gratis.

Een stichting met een duidelijke passie.

Stichting Behoud van 't Oud is in 2009 opgericht met als doelstelling "het behouden van Nederlands cultureel erfgoed in bijzonder objecten uit dagelijks leven". Sinds oprichting zijn wij een Anbi instelling. Legaten, donaties en giften aan Stichting Behoud van 't Oud zijn aftrekbaar voor de inkomstenbelasting.

Steun Stichting Behoud van 't Oud met haar uitdagingen en word donateur, voor slechts 15 euro per jaar.

Bankrekening NL80Rabo0123949580
t.n.v. Stichting Behoud van 't Oud

Hartelijk dank voor uw financiële steun !!!

Met vriendelijke groeten,

Albert Zwart
Penningmeester

Sinds de oprichting van Stichting Behoud van 't Oud in 2009 is de collectie gegroeid tot ongeveer 100.000 objecten, waarvan veel te bekijken is in onze vitrinekasten en op wissellijsten verspreid over zo'n 35 expositielocaties.

Nederlandse textielindustrie, vervolg: Katoenweven

De vervaardiging van katoenen stoffen.

Het gebruik van katoenen stoffen was in de voormalige Noordelijke Nederlanden voor de Franse overheersing al wel bekend, de vervaardiging echter ongebruikelijk. Katoenen stoffen werden hier vanuit Indië geïmporteerd om verder bewerkt en bedrukt te worden. In Amsterdam en een aantal andere steden in Holland bestond een uitgebreide nijverheid op dit gebied, maar deze raakte in de tweede helft van de achttiende eeuw in verval.

In dezelfde periode ontstond in de Oostenrijkse Nederlanden naast de aloude lijnwaadindustrie een uitgebreide katoendrukkerijnijverheid, eerst in Antwerpen, vanaf 1760 ook in Gent en later verder in Brussel, Brugge, Lier, Doornik en andere plaatsen. Gent ontwikkelde zich daarbij tot het centrum, met 9 katoendrukkerijen in 1790 en 20 tien jaar later.

De Franse overheersing rond 1800 was van grote invloed op de ontwikkeling van de katoenindustrie in de Lage Landen. Omdat de Zuidelijke Nederlanden al gauw een economische eenheid met Frankrijk vormden, werd de grote Franse markt voor de Vlaamse katoenindustrie toegankelijker. De relaties met Frankrijk speelden ook een belangrijke rol in de technische ontwikkeling van de Zuidnederlandse

textielnijverheid. Zo werden de eerste mule-jennies vanuit Frankrijk hierheen overgebracht. In de Franse periode kwam niet alleen de mechanisering van de katoenspinnerij op gang, ook de schietspoel (flying shuttle) werd geïntroduceerd. De eerste stoommachines en rouleaudrukkerijen verschenen in die tijd.

Het invoerverbod voor katoenen weefsels begin 1806 in verband met het afgekondigde continentale stelsel, sneed de invoer vanuit Engeland af en betekende voor Gent een enorme stimulans voor de plaatselijke katoenweverij en spinnerij. De Napoleontische politiek leverde wel problemen op met de grondstofvoorziening, maar dankzij grote voorraden en smokkel konden de spinnerijen, drukkerijen en weverijen nog een aantal jaren vooruit.

De enorme groei in de katoensector wordt weerspiegeld in de cijfers van de werkgelegenheid in West-Vlaanderen. Deze nam toe van 306 personen in 1789 tot 4815 in 1810. Er was zelfs al een enkel bedrijf dat powerlooms invoerde. De diverse (handels)politieke veranderingen in de jaren na 1810 maakten voorlopig een eind aan de opbloei van de Vlaamse katoennijverheid.

Was er in 1810 in totaal, inclusief thuiswerkers, sprake van 10.000 betrokkenen, in 1824 was dit cijfer gedaald tot de helft.

Weefscholen en schietspoelen

De fabricage van katoenen goederen voor de Indische en andere overzeese markten was in de Nederlanden in het tweede kwart van de negentiende eeuw vrijwel beperkt tot de zogenaamde calicots. Het ging hier om eenvoudige ongebleekte weefsels waarvan de benaming is afgeleid van de Indiase havenstad Calcutta, die in de zeventiende en achttiende eeuw het centrum was van de uitvoer van katoenen weefsels. Deze exportgoederen waren bestemd voor verdere verwerking ter plaatse. De calicotproductie werd na 1830 in Noord-Nederland volop gestimuleerd.

De Nederlandse fabrikteurs waren aanvankelijk niet goed in staat om het nieuwe produkt te leveren. De eerste proeven waren zo weinig bemoedigend dat de president van de nhm zich begin 1832 afvroeg of 'de fabricage der katoenen lijnwaden wel met goed gevolg in onze provinciën gevestigd zou kunnen worden'.

Toch bleek het handweven met de schietspoel bij de Twentse loonstandaard een lonend alternatief ten opzichte van de Britse machinale goederen.

Belangrijk was ook de introductie van de kettingsterkerij, waardoor het tijdrovende sterken van de ketting tijdens het weven (wat een kwart tot een derde van de productieve tijd in beslag nam) verviel.

Een aantal weeffabrikteurs richtte een eigen sterkerij op, maar er kwamen ook loonbedrijven. Al spoedig werd evenwel het kettinggaren, gesterkt en al, uit Engeland betrokken. De kennis van het snelweven werd in eerste instantie overgedragen door buitenlanders. Zo namen Belgische fabrikanten kennis en wevers van hun oude vestigingplaatsen mee. Maar vooral de rol van de Engelsman Thomas Ainsworth was van belang.

Hij introduceerde het snelweven bij de Almelose firma Hofkes en kreeg van de nhm de opdracht een weefschool te Goor op te richten. Hiervoor ging hij naar Engeland om zich

te laten informeren over de laatste verbeteringen. Ook trok hij de Engelsman Thomas Walsh aan als leraar en opzichter tegen een weekloon van f 14.

Links een oude foto van de fabriek. (opslaghal) v.d. fa. Hofkes

Toen deze eind 1833 vertrok, hadden echter enkele van zijn leerlingen het zover gebracht dat zij hem konden vervangen.

Op de weefschool, die op 1 juni 1833 in werking kwam, werden jeugdige arbeidskrachten opgeleid en wevers omgeschoold. Aan de onderneming was ook nog een schrijnwerkerij verbonden, waar snelweefgetouwen werden vervaardigd. De getouwen, naar Engels model, kostten met alles erop en eraan f 30. Verder werd er nog een kettingsterkerij aan verbonden, die in 1834 gereed was.

Binnen een tijd van acht weken na de oprichting waren de wevers zover gevorderd dat zij ieder een kind onder hun hoede konden nemen. Midden oktober waren er reeds 40 kinderen bezig met weven en voor 1 januari waren er al meer dan 100 kinderen opgenomen. Een aantal van hen had de weefschool inmiddels al weer verlaten, met medeneming van een weefstoel om thuis het geleerde verder

in praktijk te brengen. Het was, aldus een verslag uit die tijd, 'een bijenkorf, waar de jongen uitzwermden, terwijl een nieuw broed dadelijk hunne verlaten plaatsen weder innam.'

In de lente van 1834 besloot de nhm de producten en diensten van de weefschool ook aan fabrikanten aan te bieden. Van deze gelegenheid werd volop gebruik gemaakt. Sommige fabrikanten bezochten zelf de weefschool, andere stuurden een wever om de verworven kennis ter plekke verder door te kunnen laten geven.

In de periode 1834-1837 kwamen in een vijftiental plaatsen in Twente en de Achterhoek weefscholen tot stand, drie als filialen, terwijl de overige hun garen verkregen vanuit de moederschool te Goor. In ruim drie jaar tijd werden door de school te Goor zo'n 5 à 6000 snelweefgetouwen in omloop gebracht. De produktie van de weefschool werd aan de nhm geleverd, die zo min of meer over een eigen productiebedrijf beschikte. In 1836, toen de nieuwe technieken volop verspreid waren en de particuliere ondernemers aan de vraag konden voldoen, concentreerde de nhm zich op haar handelstaak.

De weefschool te Goor werd opgeheven, terwijl er een nieuwe nederzetting met pakhuizen gesticht werd op een plek genaamd Nijverdal. Hier werden de geleverde waren gekeurd en verder verzonden. De vestiging te Nijverdal stond nog altijd onder leiding van Thomas Ainsworth, die er zijn voor eigen rekening gedreven garensterkerij naar overbracht en een vlasspinnerij oprichtte. Aan de inrichting van de nhm was een modelweverij verbonden, die in 1839 werd opgeheven. Hier werden voor Twente nieuwe

patronen en stoffen als cambrics vervaardigd. Op een aantal plaatsen bleven weefscholen bestaan in de vorm van kleine werkplaatsen waar fabrikanten hun nieuwe wevers het vak lieten leren: in 1854 was er nog sprake van weefscholen in Oldenzaal en Ootmarsum.

In Zuidoost-Brabant vond de invoering van de schietspoel vrijwel niet plaats door middel van een dergelijke georganiseerde voorlichting. De nhm bemoeide zich minder met dit gebied. In de tweede helft van de jaren twintig waren er via haar vertegenwoordiger F. van Lanschot te 's-Hertogenbosch incidenteel bestellingen gedaan bij de textiel-fabriekeurs te Helmond maar na 1830 was dit contact verlopen. Pas in 1835 kregen de Helmondse fabrikanten kennis van de mogelijkheden om op bestellingen van weefgoederen voor de nhm in te schrijven. Tot de vervaardiging van effen stoffen zoals calicots, gingen de fabrikanten van bonte weefsels vooralsnog niet over. Wel werden ook in dit gebied, evenals elders in het land, op enkele

plaatsen nieuwe calicotweverijen opgericht, onder meer te Bergeyk, Uden, Helmond, Mierlo en Gemert. In de drie laatste plaatsen ging het oorspronkelijk om commissiekantoren van Haarlemse ondernemers.

stoffen calicot

Een van hen, Hartog Couvreur, richtte in 1837 een weeflokaal met weefschool te Gemert op. Vermoedelijk is vanuit deze weeffilialen de verspreiding van de schietspoel in Zuidoost-Brabant bevorderd. De staf van deze weefschool bestond uit buitenlanders, in dit geval Duitsers.

Plaatselijke en / of regionale (historische-) wetenswaardigheden: Nijverdal

Het ontstaan en bestaan van Nijverdal was tot na 1950 volledig te danken aan de textielnijverheid. Bij de Koninklijke Stoomweverij en de Nederlandse Stoom Blekerij waren duizenden Nijverdallers werkzaam. Deze bedrijven waren dé industriële pijlers van Nijverdal.

Er werd zelfs beweerd dat de eigenaren van beide textielfabrieken de vestiging van andere industrieën tegenhielden, omdat men bang was zelf anders niet voldoende personeel te krijgen.

Uiteindelijk kwamen er langzamerhand wel wat kleinere bedrijven, zoals de machinefabriek Bosch, Bendien-Smits en Froonacker.

Plaatselijke en / of regionale (historische-) wetenswaardigheden: Grenswijziging Nijverdal - Wierden

Een grenswijziging leidde tot een bijzondere situatie. Op 1 juli 1955 vond een grenswijziging plaats tussen de gemeenten Hellendoorn en Wierden. Tweeduizend inwoners van Wierden behoorden opeens tot Nijverdal, evenals een deel van het grondgebied van die gemeente. De Nederlandse Stoom Blekerij, de Brakenbelt, landgoed de Eversberg en woonwijk Lange Jan langs de Rijssensestraat kwamen binnen de gemeentegrenzen van Hellendoorn te liggen.

Plaatselijke en / of regionale (historische-) wetenswaardigheden: Afscheiding van België

De Belgische afscheiding dwong de Nederlandsche Handels Maatschappij, voor textiel en de regering tot een heroriëntatie op de produktiemogelijkheden in Nederland. Eind 1832 lagen de uitgangspunten voor een nieuwe handels- en industriepolitiek min of meer vast. De aloude textielnijverheid in de steden in het westen des lands zou moeten herleven. Twente en andere streken kwamen in aanmerking voor het arbeidsintensieve weven. Een aantal Belgische ondernemers, een enkele uit politieke, de meeste uit economische overwegingen, toonde zich

bereid hun bedrijfsactiviteiten te verplaatsen naar het Noorden. Zachte leningen en gegarandeerde bestellingen fungeerden daarbij als financiële lokkertjes. De eerste die overstak was de Oranje-gezinde weeffabrikant Charles de Maere uit Sint Niklaas.

Deze vestigde zich in Twente met zijn lange textielervaring en zijn arbeidzame bevolking die lage lonen gewend was. Maar de Belgische ondernemers die een gemechaniseerd bedrijf overbrachten, gaven de voorkeur aan de oude textielsteden in het westen van het land en vestigden zich in Haarlem en Leiden. In Haarlem werden achtereenvolgens de blekerij annex weverij van Th. Wilson, de gecombineerde spinnerij en weverij van Poelman en de roodververij en katoendrukkerij van Th. Prévinaire gevestigd.

De Lierse onderneming van De Heyder & Co. werd in 1834 naar Leiden overgeplaatst. Aan verschillende van deze ondernemingen waren weverijen verbonden waar powerlooms gebruikt werden, maar deze leidden in tegenstelling tot de Twentse huisnijverheid geen florerend bestaan. De machinale weverij van Wilson werd in 1836 verkocht aan Poelman, die dit bedrijfsonderdeel op zijn beurt zes jaar later weer overdeed aan Prévinaire. In sterk afgeslankte vorm bleef de weefafdeling bij Prévinaire bestaan tot 1886

Activiteiten

Activiteiten van onze Commissie collectiebeheer 2019 en komend voorjaar 2020:

In afgelopen halfjaar hebben wij met een stofkam onze collectie doorlopen. Momenteel zijn wij bezig met in kaart brengen van onze collectie: kinderboeken en fotografica. E.e.a. wordt vastgelegd in Excel bestanden. Deze bestanden komen ook in ietwat gewijzigde vorm ook op onze vernieuwde web site: www.stichtingbehoudvanoud.nl te staan. Eind oktober zag onze vernieuwde eerste levenslicht. Eind december hadden wij 500 unieke bezoekers op de teller staan. Honderden afbeeldingen oude ansichtkaarten, maar ook honderden oude films staan inmiddels op onze web site.

In onze nieuwe depot Gemeentehuis is een gedeelte van onze collectie ondergebracht, waaronder fotografica, textiel en kinderboeken.

Kijkdoos Weusteweg: In onze kijkdoos aan de Weusteweg in Wierden is, in afgelopen najaar van 2019, dakisolatie aangebracht, zodat vochtproblemen in de kijkdoos tot verleden behoort.

Donateurs: In komende periode willen wij actief donateurs werven.

Deelname Sint Maartensmarkt: Maandag 4 november 2019 hebben een aantal vrijwilligers een filmvoorstelling gegeven tijdens Sint Maartensmarkt.

Kunst- en Kitsch taxatiedag: Opnieuw zal zaterdag 25 januari een kunst en kitsch taxatiedag worden georganiseerd in het Reggedal in Enter. Van 9 tot 12.00 uur.

Schenken: Afgelopen periode mochten wij diverse objecten in ontvangst mogen nemen voor onze collectie. O.a.:

Gereedschappen
Huishoudelijke objecten
Kinderboeken
Fotografica
Enzovoort

Wij willen alle schenkers van objecten hartelijk danken voor hun schenking aan onze stichting.

Jaarverslag: In februari hebben wij opnieuw een gedetailleerd beschrijvend jaarverslag uitgegeven en verspreid.

Mutatie bestuur: Dhr. Albert Zwart zal in lopend jaar penningmeesterschap van Bertus Jeunink op zich nemen.

Steenfabrieken in Nederland, vervolg: Veldovens

Een veldoven is een zodanig gestapelde massa gedroogde stenen dat deze een oven vormt waarin de stenen worden gebakken tot baksteen. Omdat de oven telkens opnieuw moet worden opgebouwd wordt dit een periodieke oven genoemd. In Europa waren deze veldbrandovens vanaf de middeleeuwen tot in de 20e eeuw in gebruik. Vanaf eind 19e eeuw werd de periodieke oven meer en meer vervangen door continu ovens zoals de ringoven, en vanaf het midden van de 20e eeuw de tunneloven. Gedolven klei van voor steenbakken geschikte kwaliteit werd na met de hand te zijn gekneed en gereinigd gevormd in een vormraam (bodemloos) of in een vormbak (met bodem).

De natte stenen werden vervolgens aan de buitenlucht gedroogd. Zodra ze stevig genoeg waren werden ze op de smalle kant gezet, het zogenoemde rechten. Hard geworden stenen stapelde men in lange open rijen van zo'n twintig lagen hoog. Bij regen werden de rijen gedroogde stenen afgedekt. Als de stenen voldoende gedroogd waren kon het bakken in een oven beginnen. Een veldoven is een groot rechthoekig bouwwerk van dikke muren. Hierin werden de bakstenen in rijen, de zogenaamde stapelgangen, opgestapeld. Tussen de langsijden liepen de stookgangen.

In de lange muren zaten aan de onderzijde openingen waardoor het stookvuur gevoed kon worden. De korte zijde van de oven was om de oven te vullen of te legen. Het bakproces van stapelen in de oven, stoken, afkoelen en leeghalen van een partij van ca. 50.000 stenen duurde ongeveer drie tot vier weken. In de wintermaanden kon niet worden gewerkt. Een droog seizoen maakte het mogelijk dat van april tot november ongeveer vijf ovenladingen gebakken werden, bij slecht weer was dat minder. Periodiek in veldbrand gestookte ovens zijn over vrijwel de gehele wereld bekend.

In Europa werden ze uiteindelijk vrijwel geheel vervangen door latere oventypes, vooral omdat het vullen en uithalen van de bakstenen erg arbeidsintensief is en er in tegenstelling tot latere ovens niet doorlopend bakstenen konden worden gebakken. Ook duurde het bakproces erg lang en was het brandstofgebruik relatief hoog.

In Wierden stond zoals op een landkaart, uit plm. 1875, staat aangegeven even buiten centrum Wierden richting Nijverdal een kleine steenfabriekje, en op Hoge Hexel kan men nog de sporen zien op landgoed de Barkel waar ooit een veldoven stond. En vlak nabij ziet men aan de vanaf richting centrum Wierden komend aan de Hexelseweg voor landgoed de Barkel een kleigat, welke tot voor WOII nog werd gebruikt voor winning van klei.

Bouw veldoven

Het aanleggen van de oven en de vuurhaard was een zeer precies en vakkundig werk. Niet iedereen was dekker of brander! De afmetingen van de veldoven hingen af van het aantal te bakken 'brieken'. De

brander berekende nodige lengte en breedte. Per seizoen legde men een drie à vier veldovens aan. Op een geëffende ondergrond werd met de resten van een vorig baksel een oven aangezet. In de voet van de veldoven werden luchtkanalen uitgespaard. Op die kanalen kwam een volle stenen 'vloer'. Tussen de vloerstenen was er voldoende ruimte om lucht en hitte te verspreiden. Op het eerste stenen fundament kwam een dikke laag magere cokesassen en een deel kleine antracieten. Op de vloer kwam een eerste laag. In elke laag werden op regelmatige afstanden horizontale gangen (stookkanalen) uitgespaard die tot aan de rand met kolen werden opgevuld. In de stookkanalen stonden op regelmatige afstanden twee stenen op hun smalle zijde (zgn. mannetjes). Pas nadat twee lagen 'rauwe brieken' (= ongebakken klei) waren gestapeld werd het vuur (met houtskool) aangestoken in de stookkanalen. Als het vuur goed brandde werden de zgn. mannetjes eveneens verwijderd en het gat werd met eierkolen opgevuld. Dan werd verder gestapeld tot men zestal lagen had.

De hele 'kubus' wordt bovenaan afgesloten met gebakken stenen. Opzij werd alles dichtgesmeerd met klei vermengd met stro (behalve enkele trekaten). Via de stookgangen kon men nog altijd brandstof bijvullen.

Men bouwde elke dag de veldoven met een aantal lagen verder op. Wanneer het vuur 's morgens was bovengekomen, plaatste men weer enkel lagen 'groene' stenen (rauwe brieken) waartussen men kolengruis strooide. De zijanten van de oven werd weerom afgeplakt met leem om de warmte en de giftige gassen binnen te houden.

De tochtgaten werden niet toegemaakt omwille van de luchttoevoer. Een veldoven bereikte vaak een hoogte van vijf meter en meer. De temperatuur in een veldoven liep op tot 800 à 1200° C (afhankelijk van het soort te bakken klei). Wanneer de oven na een tiental dagen was uitgebrand, werd hij 'afgepeld'. In de luchtkanalen van de uitgebrande oven huisden vaak wilde konijnen.

Bijzonderheden over steenbakken

Tot aan WO I werden de stenen veelal door rondreizende steenbakkerploegen gebakken in veldovens. De ovens in open lucht werden aangelegd op de plaats waar de bakstenen nodig waren. Hierdoor werden dure transportkosten vermeden, maar het was wel een seizoengebonden en zeer arbeidsintensieve activiteit. Als het regende kon er niet gewerkt worden en er was nog geen vergoeding voor regenverlet!

Bijzonderheden over steenbakken

De steenbakkers hanteerden een eigen vaktaaltje: "De kuiperman deed de klei in de kuip, de hagers plaatsten de strovlakens die gemaakt werden van roggestro, de hagebaas moest toezien dat de vlakens in de goede richting werden opgesteld, de briekevoerders reden de op maat gesneden kleistukken naar de oven, de worsteknipper knipte de klei die uit de kuip kwam op de gewenste lengte, de snijderman sneed de 'worst' op lengte van een steen, de aardeladers vulden de 'berlintjes' met klei, de brander had de zorg voor het goed branden van de oven."

Bijzonderheden over steenbakken

De brander was de onbetwiste chef van de veldoven. Hij had naam en faam, kende als geen ander het vuur en organiseerde het werk. Deze zeldzame specialist werd terecht goed betaald.

Bijzonderheden over steenbakken

De bovengrond werd in de winterperiode afgevoerd. Dan was ook onderzocht of de kleilaag 'rendabel' was. Bij het begin van de campagne werd de klei uitgegraven. In onze contreien stootte men vaak op lagen schelpen, die uit de kleigrond werden verwijderd.

Bijzonderheden over steenbakken

De droogtijd liep meestal over 3 à 4 weken, naargelang

het weer al dan niet gunstig was. Wanneer een te natte steen werd gebakken, ging die scheuren. De 'groene' steen werd eerst plat gelegd. Wanneer die zijde voldoende droog was, werd hij 'gekant' (= op zijn smalle zijde gezet) zodat ook de onderkant kon drogen.

Bijzonderheden over steenbakken

Het branden (dat pas begon eind mei, na de laatste vorst-nachten) was een erg delicate zaak: de vuurhaard moest zorgen voor de gloei en de rook die de stenen deed bakken.

Bijzonderheden over steenbakken

De brander had een heel grote verantwoordelijkheid en bij het branden sliep hij dan ook heel weinig, soms geen 6 uur op 24. De stenen moesten eigenlijk in 24 uur goed gebrand zijn.

Bijzonderheden over steenbakken

Om het barsten te voorkomen werden de rauwe stenen tijdens het bakken bovenaan afgedekt met gebakken stenen als beschutting tegen te felle wind of zon en regen. Opzij werd als toegesmeerd met klei. De plakker was niet alleen verantwoordelijk voor het 'afplakken' van de oven, maar ook voor het aanbrengen van de kolen, het geven van drank (bier, water..).

Bijzonderheden over steenbakken

Gewoonlijk werd de veldoven rondom afgeschermd met schermen tegen de wind. Soms moest dit ook 's nachts gebeuren.

Bijzonderheden over steenbakken

De steenbakkers maakten lange werkdagen. In de week waren zij zeker op post van 6 uur tot 19 uur, op zaterdag van 6 tot 18 uur. Het werk was bijzonder hard: telkens de zware schermen verzetten naar de wind, stenen 'blootsmijten' als 't droog weer was, ze opnieuw dekken als het regende, 's nachts opstaan als de wind van richting veranderde de bakker de schermen.

MONUMENT STEENOVENVOLK IN AALST

Nederlandse SS'ers en de Holocaust

Zo'n 25.000 Nederlanders vochten tijdens de Tweede Wereldoorlog vrijwillig in de Duitse Waffen-SS. In de literatuur en media wordt vaak een beeld geschetst alsof zij slechts gewone soldaten waren, die niet betrokken zijn geweest bij oorlogsmisdaden of genocide. Dagboekfragmenten bewijzen het tegendeel. Incomplete geschiedschrijving over WOII.

Er is iets vreemds aan de hand met de geschiedschrijving over Nederlanders die hebben gediend in de Waffen-SS, de militaire tak van Heinrich Himmlers SS-organisatie. Internationaal heeft de Waffen-SS een inktzwarte reputatie, gezien de onmiskenbare medeplichtigheid aan sommige van de grootste misdaden die de nazi's tijdens de Tweede Wereldoorlog pleegden. Het is daarom opmerkelijk dat in de toonaangevende literatuur omtrent Nederlandse vrijwilligers in de Waffen-SS vrijwel met geen woord over dergelijke misdaden wordt gerept.

Om te begrijpen hoe het kwam dat uiteindelijk 25.000 Nederlanders in de Waffen-SS dienden, is het nodig terug te keren naar de eerste dagen van de Duitse bezetting. Er zijn tekenen die erop wijzen dat de Duitsers al vóór de inval in mei 1940 het potentieel van Nederlanders als soldaten voor de Waffen-SS zagen. De rekrutering van weerbare mannen uit het 'Germaanse broedervolk' begon

al vanaf 26 mei 1940, kort na de oprichting van de SS-Standarte 'Westland'. Een Standarte, ofwel een regiment, bestond normaliter uit 500 tot 1000 soldaten.

Profiel van de gemiddelde Nederlandse Waffen-SS'er. De motieven van de vrijwilligers om dienst te nemen liepen sterk uiteen. Naast ideologisch gemotiveerde personen bevonden zich onder hen ook veel avonturiers die op zoek waren naar een uitdaging. Veel van de eerste vrijwilligers waren afkomstig uit de Nederlandse afdeling van de Allgemeine-SS, Himmlers politieke keurkorps van 'raszuivere' ariërs, waarvan de Waffen-SS de militaire aftakking vormde. Het regiment Westland zou daardoor een uitgesproken SS-karakter krijgen. Dit in tegenstelling tot het grootste contingent Nederlandse vrijwilligers in de Waffen-SS, dat diende in het Vrijwilligerslegioen Nederland, opgericht op 12 juli 1941.

Anders dan de SS'ers in Wiking waren de soldaten in het Vrijwilligerslegioen in meerderheid trouwe aanhangers van NSB-leider Anton Mussert. Het legioen moest naar buiten toe een Nederlands karakter dragen, maar was in feite van begin af aan uitbesteed aan de Waffen-SS. Het werd vanaf begin 1942 ingezet op de noordelijke flank van het Russische front bij Leningrad. Hier zouden de Nederlanders, met een korte onderbreking door overplaatsing naar Kroatië in 1943, tijdens het vervolg van de Tweede Wereldoorlog dienstdoen. Uiteindelijk

werd het Nederlandse Vrijwilligerslegioen eind april 1945 gedecimeerd in de strijd ten zuidoosten van Berlijn. Op haar beurt deed de divisie Wiking vanaf juli 1941 mee aan de Duitse veldtocht tegen de Sovjet-Unie: Operatie Barbarossa. Zij zou gedurende de hele oorlog vrijwel ononderbroken strijd leveren aan het zuidelijke front, en rukte door Oost-Polen en Oekraïne op tot aan de Kaukasus.

Moordpartijen op de Joden in Oost-Europa In het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) bevindt zich een aantal dagboeken van Nederlandse vrijwilligers in de SS-divisie Wiking, die hun belevenissen tijdens Operatie Barbarossa hebben beschreven. Blijkbaar is het nog niemand opgevallen dat drie van deze dagboeken details bevatten die bewijzen dat ook Nederlandse Waffen-SS'ers betrokken zijn geweest bij de moord op Joden in de bezette Sovjet gebieden. Hun dagboeken zijn in het archief van het NIOD te raadplegen onder de initialen F.F., M.J.W. en P.W.

Uit dagboek van een Nederlandse SS'er Hij beschreef gebeurtenissen die op 4 juli plaatsvonden in een dorp dicht bij Tarnopol: 'Hinderlaag opgezet door de Russen, ook Russen verkleed als civilisten. We werden beschoten

vanuit een keldergat. We gooiden twintig liter benzine in het gat en twee handgranaten. Vervolgens een knal en grote steekvlammen. Binnen enkele minuten kwamen twaalf civilisten eruit, waarvan er zeven Joden waren, terwijl er nog acht door de handgranaten gedood waren. De Joden moesten eerst hun eigen graf graven en werden vervolgens omgelegd. Bij de genoemde twaalf waren drie vrouwen, als men deze bestien tenminste nog zo kan noemen. Een Joodse commissaris maakte zelf de strik waar hij mee werd opgehangen.'

Uit de verschillende dagboekpassages blijkt dat Nederlandse vrijwilligers in de Waffen-SS-divisie 'Wiking' zowel getuigen waren van als medeplichtig waren aan de moord op de Oekraïense Joden. Hun betrokkenheid strekte zich uit van het vernederen en martelen tot het daadwerkelijk vermoorden van Joden en het wegwerken van hun lichamen. Ook Nederlandse Waffen-SS'ers waren dus daders in het proces van genocide.

De door F.F., M.J.W. en P.W. beschreven misdaden werden gepleegd door een specifieke eenheid en op specifieke momenten. Er kan niet uit worden geconcludeerd dat iedere Nederlander die in de Waffen-SS heeft gevochten een oorlogsmisdadiger was.

Wel laten hun dagboeken zien dat het gangbare beeld, waarin de Nederlandse vrijwilligers niets met de genocide van de Tweede Wereldoorlog te maken zouden hebben gehad, onhoudbaar is. De claim van veel Nederlandse oostfrontveteranen dat zij slechts 'gewone' soldaten waren, strookt niet met de ideologische overtuiging en het sadisme waarmee de dagboekschrijvers deelnamen aan de jodenvervolging.

En hoewel de Waffen-SS primair gericht was op het verrichten van militaire handelingen, kan onmogelijk worden volgehouden dat de Holocaust zich geheel afspeelde buiten het gezichtsveld van de frontsoldaten. Veelzeggend in dit verband is de opmerking van een Nederlandse SS'er dat er in het dorp waar hij aankwam 'ook al een Jodenvervolging bezig was'. Deze Nederlandse SS'er wist dus dat de slachtingen schering en inslag waren. Dit alles plaatst alles wel in een nieuw licht.

In ons volgende nummer:

Aardwerk, porselein en steengoed
Religie

Activiteiten van Stichting Behoud van 't Oud
Plaatselijke en / of regionale (historische-)
wetenswaardigheden

Stichting Framed

Stichting Behoud van 't Oud en stichting Framed werken nauw samen.

Wie is stichting Framed

Stichting FRAMED is een ontmoetingsplek voor mensen met een interesse in fotografie en beeldende kunsten. Stichting FRAMED is voor iedereen toegankelijk en biedt een platform, kenniscentrum en heeft een uitgebreide mediatheek op het gebied van beelden- de kunsten. Het hele jaar door worden er diverse evenementen, photowalks en bijzondere uitstapjes georganiseerd, waaraan iedereen kan deelnemen, ongeacht leeftijd en ervaring. Daarnaast organiseert Stichting FRAMED maandelijks de bijeenkomsten van Fotogroep Enschede. Ook houden we lezingen, waaronder met top-fotografen uit binnen- en buitenland, organiseren tentoonstellingen in de eigen galerie of op externe locaties. Er wordt regelmatig aan diverse educatieve projecten meegewerkt. Als uitgangspunt geldt voor alle initiatieven het Pay-It-Forward-principe.

Stichting FRAMED is in 2015 opgericht door 2 Photographers en organiseert o.a.:

Fotogroep Enschede - maandelijks foto- en portfoliobesprekingen in centrum Enschede

Photowalks Twente - bijzondere fotografische uitstapjes voor iedereen ongeacht kennis en niveau.

Voor de Scott Kelbyorganisatie werd in 2018 de World Wide Photowalk Paris ontwikkeld en in april 2019 kon men met Stichting

Framed achter de schermen fotograferen op UNESCO werelderfgoed Zeche Zollverein.

Fotografen Netwerk - ontmoetingen tussen professionals en/of amateurs met lezingen, voorlichtings- techniek- en informatie-bijeenkomsten met externe gasten en gast-fotografen zoals wereldberoemd MAGNUM fotograaf Carl de Keijzer

Framed Art Gallery - eigen kunstgalerie gelegen aan de Cultuurmijl in Enschede Roombeek, te midden van prijswinnende architectuur, musea en vele culturele instellingen.

Fotogroep Enschede: Foto- en portfoliobesprekingen

Onder de naam Fotogroep Enschede organiseert Stichting FRAMED maandelijks bijeenkomsten onder leiding van professionele fotografen, waarbij vrij werk en thema foto's, maar ook complete portfoli'o's worden besproken. Deelnemers krijgen maandelijks een thema foto-opdracht die hen uitdaagt out of the box te denken. Het vrije werk en de portfoli'o's van de deelnemers krijgen extra veel aandacht in de uitgebreide persoonlijke besprekingen. Door deze unieke combinatie worden de deelnemers maximaal uitgedaagd en ondersteunt en komen altijd alle interesse gebieden en specialismen aan bod.

Nieuwe deelnemers zijn welkom,
dus meld je aan!

